

DIKTER brukar prof. Thors i regel inte ta med i sin språkspalt, men denna gång gör han ett undantag för en strof av den svenska skaldekonstens fader Georg Stiernhielm. Den har aktualiserats av diskussionen om uttrycket "i stillo".

För någon vecka sedan var det tal om uttrycket i stillo. Jag jämförde ordformen med det gamla i tysto "i tysthet", men kunde inte erinra mig ha sett i stillo. Sedan har Georg Luther och hans son Robert påmint mig om en berömd liten strof av Georg Stiernhielm. Den var inte okänd för mig, men just den andra raden, den viktiga i vårt sammanhang, hade fallit ur mitt minne; det är rätt länge sedan jag läst dikten. Så här lyder den:

*Månan, som en hund skäller opå
Månan går i tysthet sin gång,
och achtar ey Hund-glafs.
Så gör en last-lös Man, som
ährliga lefwer i stillo.
Leer åt gabbara-gläniz; och
klaffare-tunga förachtar.*

Det efterlysta uttrycket i stillo finns som synes i slutet av andra versraden. (Ett par ord behöver kanske förklaras. **Aktar** ej är "bryr sig inte om", **lastlös** betyder "klanderfri". De egenartade, men fängslade orden **gabbaraglänis** och **klaffaretunga** i slutet har innebörden "hånfulla mäns löje" och "bakdantares tal".)

Den lilla dikten är skriven av **Georg Stiernhielm** (1598—1672), ett snille, en mångkunnig och höglärd man, ungefär jämnårig med Gustaf II Adolf. Stiernhielm skrev den stora hexameterdiken "Hercules" och har med rätta hedrats som "den svenska skaldekonstens fader".

Uttrycket i stillo är alltså liktydigt med "i stillhet". Det skall inte sammanhållas med det nutida stockholmska slanguttrycket stillot "fängelset", såsom det föreslås i en annan insändare.

Den sistnämnda meddelaren frågar också om bakgrunden till några ord. I dag tar jag upp en del (de övriga behandlas i en kommande

spalt). Nu är det fråga om **halunk**, **konkarong** och **slashes**.

Slashas är egentligen "en som drar benen efter sig", sedan "en slöflock, slusk". **Slasa** är "gå långsamt, has är "en krake, en odåga". **Halunk** är som bekant en "slusk". Ordet finns i tyskan, men brukar anses ha kommit dit från ett tjeckiskt ord med betydelsen "naken tiggare". Från samma håll anses f.ö. **hallick** ha kommit. Medan **hallick** är vanligt även i dagens stockholmska i betydelsen "sutenör", torde **halunk** i nutiden finnas bara i Finland.

Konkarong används väl numera bara i uttrycket **hela konkarongen**, dvs. "hela bunten", "hela rasket". Ordet **konkarong** brukar anses komma av det äldre språkets **konkarong**, som betecknade "ett slags fruntimmersmössa", och detta har antagits komma från det franska **conquérante** "kvinna som gör erövringar tack vare sina vackra kläder" (**conquérir** betyder "erövra" — jämför det engelska lånordet **conquer**). Faktiskt finns det en stavning **conqueron** från 1759 avseende den kvinnliga huvudbonaden.

Carl-Eric Thors

ORDET PISKA förekommer i rikssvenska dialekter och betyder lättsinnig flicka, men används också i smeksam betydelse om flickor, påpekar professorn.

Det svenska namnet **duntrav** på "epilobium" (eller med nutida botanisk terminologi **Chamaenerion angustifolium**) berörs än en gång i en fråga som nyligen kom från en läsare. Hon är intresserad av senare leden i namnet **duntrav**. Kan **-trav** ha något att göra med det ryska ordet **travá** "gräs, ört", frågar hon.

Efterleden **-trav** finns i några växtnamn förutom i **duntrav**: **rockentrav**, en korsblommig ört, alltså besläktad med t.ex. åkerse-**nap**, rädisa m.fl., **himmelstrav**, ett i vissa delar av Sverige förekommande namn på **duntrav**, **gulltrav** (**Oenothera**), en guilblommig ört av samma familj som **duntrav**. Såvitt jag har kunnat finna, har ingen lyckats förklara efterleden **-trav**. Den torde inte finnas i något av de andra nordiska språken och inte heller i något sydligare germanspråk. Tanken, att **-trav** kunde ha en släkting i ryskan eller — vill jag tillägga — kanske vore inlånat från ryskan, måste utredas.

På svenska finns det en etymologisk ordbok, alltså en om ordens härstamning, utarbetad av Lunda-professorn **Elof Hellquist** och utgiven i en andra upplaga 1939. Den är, jämte en kortare ordbok av **Elias Wessén**, hittills den enda fullbordade av sitt slag rörande vårt språk. Nu förbereds en ny upplaga av **Hellquists** bok, här medarbetar bl.a. en av nutidens ledande svenska språkmän, prof. emeritus **Ture Johannisson**.

En annan frågande vill veta, vad följande ord har för ursprung: **famnpisko**, **marrpåse**, **puttefnask** och **bråkstake**.

Två av de nämnda orden är dialektala och hör hemma i Finland, nämligen **famnpisko** och **marrpåse**. I **famnpisko** röjer formen på

-o genast att ordet hör hemma i finlandssvensk dialekt (i högsspråket slutar sådana ord på -a.) **Piska** finns också i rikssvenska dialekter och betyder "lättsinnig flicka" (men brukas också smekamt om flickor i allmänhet).

Marrpåse har som förled **marr**, som hos oss ofta används i betydelsen "kälta, klaga" (ordet är välkänt i rikssvenska dialekter i betydelsen "knorra"). Efterleden kan jämföras med nedsättande ord som **odygdspåse** och andra liknande.

Bråkstake och **puttefnask** är allmänna svenska ord i vardags-språket. Jag tänker mig att **-stake** i **bråkstake** har den överförda betydelsen "ung man". — **Puttefnask** är sammansatt med **putte** "liten pojke" och **fnask** med en nedsättande innebörd "någonting obetydligt" — det hela blir följaktligen något sådant som "en liten pojkvasker". **Fnask** är ett ganska starkt nedsättande ord: man kan jämföra det besläktade **fnasig** och det vanliga, huvudsakligen rikssvenska **fnask** "sköka, luder, dålig kvinna".

Carl-Eric Thors